

**ТҮРЭЛ
АРАДАЙНГАА
ЖЭНХЭНИ
ЁНО
ЗАНШАЛНУУДЫЕ
ДАГАЖА...**

9 Н.

15 Н.

**ЭТИГЭЛЭЙ
Хамбын
айладхалнууд**

1921 оной
декабриин
21-нээ гарана

Эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!

Буряад Үнэн

Бүтэдэ арадай сонин

2012 оной
ноябриин 1
Четверг

№ 43 (21891)
(806)

Намарай
һүүлшын сагаан
нохой нарын 18
гарагай 5
www.burunen.ru

Буряад Үнэн

Ойн баярай үдэшэ

“ТЭРЭ ХАБАРАЙ УРГЫНУУД”

Редна-Нина БАЗАРОВАЙ фото

Иигэжэ нэрлэгдэһэн суута композитор, олон жэлдэ Х.Намсараевай нэрэмжэтэ Буряад драмын театрай хүгжэмэй талаар даагшын харюусалгатай ажалтай байһан, Россиин соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ Владлен Данилович Пантаевай 70 наһанай ойдо зорюулагдаһан ойн баярай үдэшэ (хоёр үдэр) дуу, хүгжэмдэ дуратайшуулай сэдхэл ханааба, залуу наһыень һануулба. Юуб гэхэдэ, анхан театрта табигдаһан хүгжэм, дуута зүжэгүүдтэ бүри залууханууд ябаһан артистнууд, мүнөө мэдээжэ болоһон уран бэлигтэн хабаадажа, урма зоригьемнай бадаруулаа.

Г.Дашабыловай “Тэрэ хабарай ургынууд”, Б.Эрдынеевэй “Хазар хара һахал”, Ш-Н.Цыденжаповай “Инаг дуранай харгы”, “Инаг дуранай хүсэн”, бусад хүхюун, дорюун найруулгануудһаа арад соогоо тараһан дуунуудые Россиин арадай артистнууд Лариса Егорова, Марта Зориктуева, Михаил Елбонов, Нина Токуренова, Людмила Дугарова, Россиин габьяата артистнууд Дамба-Дугар Бочиктоев, Дарима Сангажапова, бусад дуулалдаба, шагнагшадые баясуулба.

Бэлигма ОРБОДОЕВА.

(Үргэлжэлэлынь 8-дахи нюурта).

Хүдөө нууринуудаа нэргээл!

МУХАР-ШЭБЭРЭЙХИДЭЙ ШЭНЭ СЭСЭРЛИГҮҮД

Үнгэрхэн долоон хоногтой эхиндэ Мухар-Шэбэрэй аймагаар ябахдаа, Буряад Республикын Толгойлогшо-Правительствын Түрүүлэгшэ Вячеслав Наговицын олон тоото хэмжээ ябуулгануудта хабаадаа гэжэ урдахи дугаартаа манай сонин мэдүүлэн байна.

**СУУЛГЫНХИДАЙ
ЕХЭ БАЯР**

Тус нууринай 600 гаран ажаһуугшад үшөө совет үеһөө хойшо иимэ гоё, һаруул хүүгэдэй сэсэрлиг хүлээн байна. Суулгын олон хүүгэд хуушан сэсэрлигтэ ябажа, һуралсалай харгыда гарадаг һэн. Хэдэн жэлэй саана энэ-эниень Роспотребнадзор хаажа, хүнэй ажамидалалда аюултай гэхэн шийдхэбэри гаргаа бэлэй.

Тиигэжэ хэдэн үеын Суулгын хүбүүд, басагад сэсэрлигтэ ябангүй үндыһэн байна. Юуб гэхэдэ, Суулгын һургуулийн дэргэдэ ганса

һуралсалай гуламтада орохоё ябаһан үхибүүдые хоёр бүлэг болгон бэлдэдэг байһан түүхэтэй.

Суулга нютагай ажаһуугшад һүүлэй үедэ хүүгэдээр олон боложо, нютагтаа шэнэ сэсэрлиг бариха тухай шийдхэбэри абаһан юм. Энэ проект федеральна бюджетдээ мүнгөөр хангагдаха аргатай болоо.

"Китой" гэхэн барилгын фирмэ сэсэрлигыг үни удаан болгонгүй бодхоожо шадаа. Энэ дэмбэрэлтэ үдэр тус ажахын дарга Сергей Золотарев "Колосок" гэжэ нэрлэгдэһэн сэсэрлигтэ даагша Эржена Бадмаевада һүлдэ тэмдэг түлхюур барюулба.

Буряад Республикын Толгойлогшо Вячеслав Наговицын сэсэрлигтэй саашадахи хүгжэлтэдэ 100 мянган түхэриг бэлэглэбэ.

**ХҮҮГЭД СЭСЭРЛИГЭЭР
ХАНГАГДАНА**

Мухар-Шэбэрэй аймагта һүүлэй үедэ тон удхатай болоһон үйлэ хэрэг - хүүгэды

сэсэрлигээр хангаха гэхэн шийдхэгдээгүй асуудал элдэб янзаар бүтээгдэбэ.

Шэнэ Заган нууринда 2011 ондо хуушан сэсэрлиг сүүдэй шийдхэбэрээр хаагдаһан байна. Эндэхи хүүгэд үни удаан соо шэнэ сэсэрлиг хүлээгээгүй. Юуб гэхэдэ, багашуулыг һургуулийн байшан соо оруулха тухай зүб шийдхэбэри абтаа. Энэ ажалда Буряад Республикын Правительство мүн лэ туһаламжа үзүүлһэн байна.

Тэрэ мүнгөөр Шэнэ Заганай һургуули соо багашуулай наадаха, унтаха, эдеэлхэ болон бусад таһалганууд шэнээр бүтээгдээ, хүйтэ оруулдаггүй шэнэ сонхонууд табигдаа. Эндэ 50 багашуул ябаха аргатай. Мүнөө 26 хүүгэд һургуулида бэлэдхэлгын бүлэгтэ ябана.

Эндэхи һургуулийн директор Наталья Ивановагай хэлһээр, энэ хүнгэн бэшэ ажалда түрэлхид, нютагай зон аргагүйгөөр туһаламжа үзүүлээ. "Солнечный" гэхэн ТОС-ой ажалшад хүүгэдтэ га-

заа наадаха талмай барилхан байна. Мүн бусадшые ажалда хабаадалсана.

Энэл аймагай Никольско нууринда баһа иимэ байдалтай дайралдаба. Эндэхи сэсэрлиг хуушан магазинай байшан соо ажалаа ябуулдаг гэшэ. Мүнөөнэй байдлаар эндэ 38 хүүгэд тоологдоно.

Никольско нууринай захиргаан сэсэрлигыг һургуулийн байшан соо оруулха гэжэ шийдхэбэри абаад байна. Энэ-эниен хүсэд бэлүүлхэ гэхэдэ мүнгэн дутана. Энэ ушараар Буряад Республикын Толгойлогшо Вячеслав Наговицында хандаба. Тэрэ туһалха тухайгаа мэдүүлбэ.

**САГААН-НУУРАЙХИД
БАССЕЙНТЭЙ БОЛОБО**

Сагаан-Нуурай һургуулийн шэнэ байшан 1995 ондо ашаглалгада тушаагдаһан юм. Тэрэ үедэ һуралсалай гуламтын барилгын проект соо бассейн оролсоһон байна.

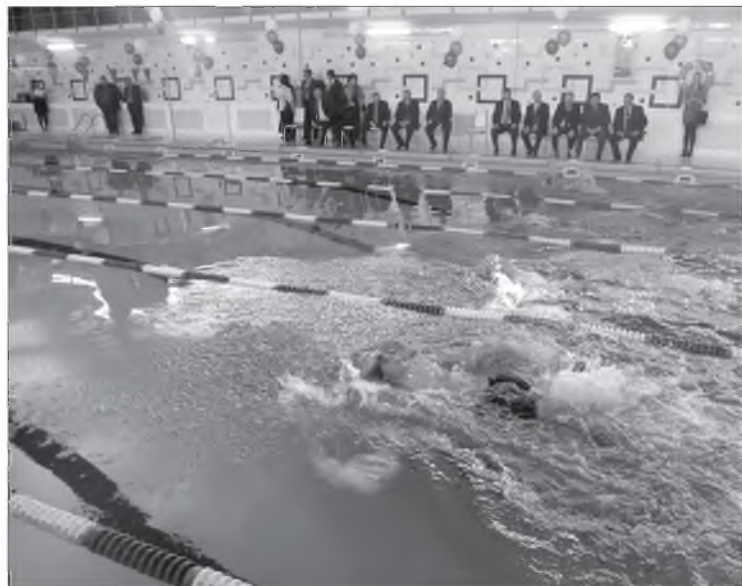
13 жэл соо директорээр хүдэлһэн Галина Гармаевагай хэлһээр, гүрэн түрэн

засаг баригшад бассейны барилгын проект сооһоо гурба дахин абажа хаяһан юм. "Хүдөөгэй һургуулида бассейн байхые хаана хараабта гээд, тэдэ шалтагаа олодог һэн. Гурба дахин Россиин Шулуун нүүрһэнэй министерство ошожо ерээб. Ганса тэрэ-нэй удаа барилгада мүнгэн һомологдожо эхилээ", - гээд Галина Мункуевна хөөрэнэ.

Харин мүнөө үеын гүрэн түрэн засаг баригшад энэ байдалые ойлгожо, бассейн ашаглалгада тушааба. Буряад Республикын Правительство болон Сибирийн Шулуун нүүрһэнэй энергетическэ компани мүнгэ һомолһон байна.

Буряад Республикын Толгойлогшо Вячеслав Наговицынай хэлһээр, гүрэнэй бюджет бизнестэй хамтаржа, иимэ гоё бассейн ашаглалгада тушаажа байна. Тэрэ бассейн үшөө гоёор шэмэглэхые 100 мянган түхэриг барюулба.

Борис БАЛДАНОВ.

Авторай фото-зурагууд

ХЭЛЭН ТУХАЙ ХУУЛИ ХЭР БЭЕЛҮҮЛЭГДЭНЭБ?

Республика дотор һаяхан үнгэргэгдэһэн Түрэлхи хэлэнэй үдэрнүүдтэй дашарамдуулан, энэ "дүхэриг-шэрээ" эмхидхэгдээ. "Буряад Республикын арадуудай хэлэнүүд тухай" гэхэн республикын хуули Хорин, Яруунын, Хэжэнгын, Загарайн аймагуудта хэр бэлүүлэгдэнэб гэжэ эндэ хэлсэгдээ.

Нэрлэгдэгшэ аймагуудай муниципальна байгуулгануудай түлөөлэгшэдһөө гадна,

ВАРК-ын, Буряадай Эрдэмэй түбэй хүдэлмэрилэгшэд, Буряадай гүрэнэй университетдэй багшанар болон олонийтын түлөөлэгшэд хабаадаа.

Долоодохи жэлээ үнгэргэгдэжэ байһан Буряад хэлэнэй үдэрнүүд хадаа дээрэ нэрлэгдэһэн хуули ажабайдалда хэр бэлүүлэгдэжэ байна гэжэ харуулна. Энэ шэглэлээр ябуулагдажа байһан хүдэлмэрийн дүн согсолһон өөрсэ янзын тоосоон болоно.

Буряад Республикын гүрэнэй хэлэнүүд тухай ху-

ули 1991 ондо абтаһан байна. Үнгэрхэн хорин жэлэй туршада энэ хуули хэр бэлүүлэгдэжэ байна гэжэ республикын толгойлогшын, Правительствоын Захиргаанай дэргэдэхи Үндэһэтэн хоорондын харилсаануудай, эрхэтэдэй үгсхэлнүүдые хүгжөөлгын талаар хороной зүбшэлэгшэ Ринчи-ма Романова энэ «дүхэриг-шэрээгэй» үедэ хөөрөжэ үгөө. Нээмэл хэшээлнүүд, ухаан бодол гүйлгэхэ нааданууд, уран шүлэгэй үдэшэнүүд,

янза бүрийн конкурснууд үнгэргэгдэдэг болонхой. Буряад оронһоо гадуур Москва, Томск, Новосибирск, Якутск болон бусад хотонуудта Буряад хэлэнэй һайндэрнүүд эмхидхэгдэдэг болонхой гэжэ тэрэ мэдээсээ, 1991 онһоо эхилжэ гүрэнэй эмхи зургаануудай нэрлэлгэнүүд, гүрэн түрэн хуулинууд хоёр хэлэн дээрэ бэшэгдэнэ, хэблэгдэнэ гэбэ.

Эндэ нютагуудай болон бусад географическа нэрэнүүдые буряадаар бэшэ-

хэ тухай дурадхал оруулагдаа. Соёлой министрствын мэдээсэлэй түбэй мэргэжэлтэ Жанна Дымчикова үгэ хэлэхэдээ, буряад хэлэн дээрэ яһала олон номууд хэблэгдэжэ байна гэжэ тэмдэглээ.

Хори тосхоной түбтэ оршоһон магазинда эдэе хоолой зүйлнүүд буряадаар бэшэгдэнхэй байба. Хори тосхоной жэшээгээр туршалгын хүдэлмэри ябуулагдажа эхилбэ.

Э.ДАМБАЕВА.

Понедельник, 5

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ТРАКТИР НА ПЯТНИЦКОЙ', 'СТАРИКИ-РАЗБОЙНИКИ', 'МАВЗОЛЕЙ'.

«РОССИЯ»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'О БЕДНОМ ГУСАРЕ ЗАМОЛВИТЕ СЛОВО', 'КАДРИЛЬ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'САМАЯ ОБАЯТЕЛЬНАЯ И ПРИВЛЕКАТЕЛЬНАЯ', 'КЛЮЧИ ОТ СЧАСТЬЯ', 'ВЕСТИ'.

КУЛЬТУРА

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ЕВРОНЬЮС', 'ПОДКИДЫШ', 'ЛЕГЕНДЫ МИРОВОГО КИНО', 'КОНЕК-ГОРБУНОК'.

АРИГ УС

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes program 'НЕОБЪЯСИМО НО ФАКТ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ВСЯ БУРЯТИЯ', 'НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ', 'МУЗЕЙНЫЕ ТАЙНЫ'.

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'КУМИРЫ: БОЛЬ, О КОТОРОЙ МЫ НЕ ЗНАЕМ', 'ВАШЕ ПРАВО', 'САГАЙ АМИСХАЛ-ПУЛЬС'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ОРУЖИЕ XX ВЕКА', 'КОНЦЕРТ "70 ЛЕТ ТЕАТРУ ПЕСНИ И ТАНЦА"', 'БАЙКАЛ' 2 Ч.

СТС «БАЙКАЛ»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'БАЙКАЛ (0+)', 'М/Ф "БАРБИ В ПОДВОДНОМ МИРЕ"', 'КОТ В САПОГАХ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'КНИГА МАСТЕРОВ', 'ШЕСТЬ ДНЕЙ, СЕМЬ НОЧЕЙ', 'УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ'.

НТВ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'И СНОВА АНИСКИН', 'СУПРУГИ', 'СЕГОДНЯ', 'СМЕРШ. ЛЕГЕНДА ДЛЯ ПРЕДАТЕЛЯ'.

5 КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'И СНОВА АНИСКИН', 'ВЛАСТИЛИН КОЛЕЦ', 'СЕЙЧАС', 'РЫСЬ'.

Вторник, 6

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ДОБРОЕ УТРО', 'ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ', 'ЖИТЬ ЗДОРОВО!', 'КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА'.

«РОССИЯ»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'УТРО РОССИИ', 'ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. УТРО', 'ТАЙЗАН', 'УЛУГУР'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ', 'ЕФРОСИНЯ. ТАЁЖНАЯ ЛЮБОВЬ', 'КРОВИНУШКА'.

КУЛЬТУРА

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ЕВРОНЬЮС', 'НАБЛЮДАТЕЛЬ', 'КАК ВАМ ЭТО ПОНРАВИТСЯ', 'ВАЛЬТЕР СКОТТ'.

АРИГ УС

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'МУЛЬТФИЛЬМЫ. ПОГОДА УТРЕННЕЕ ШОУ "ТЭЦ-3"', 'ГУМАНОИДЫ В КОРОЛЕВЕ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ОЗОРНЫЕ АНИМАШКИ', 'ПЛАНЕТА ШИНА', 'АДВОКАТ ДЬЯВОЛА', 'УНИВЕР'.

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'КУМИРЫ: БОЛЬ, О КОТОРОЙ МЫ НЕ ЗНАЕМ', 'УТУМАТА', 'УТЕМЕ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ИНДИ', 'ДОМАШНИЙ ЗООПАРК', 'ЗАЧАРОВАННЫЕ', 'ЕВРОМАКС. ОКНО В ЕВРОПУ'.

СТС «БАЙКАЛ»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'БАЙКАЛ (0+)', 'М/Ф "МОЯ ПРЕКРАСНАЯ НЯНЯ"', 'УТИНЫЕ ИСТОРИИ', 'КЛУБ ВИНКС'.

НТВ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'НТВ УТРОМ', 'ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА', 'ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ', 'СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ'.

5 КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'НТВ УТРОМ', 'ОБЕЗЬЯНЫ: КОМУ НЫНЧЕ ЖАРКО?', 'УТРО НА 5', 'МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ'.

Среда, 7

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ДОБРОЕ УТРО', 'ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ', 'ЖИТЬ ЗДОРОВО!', 'КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА'.

«РОССИЯ»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'УТРО РОССИИ', 'ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. УТРО', '1000 МЕЛОЧЕЙ', 'О САМОМ ГЛАВНОМ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ПУСТЬ ГОВОРЯТ', 'ВРЕМЯ', 'ОБРАТНАЯ СТОРОНА ЛУНЫ', 'ВЕЧЕРНИЙ УРГАНТ'.

«РОССИЯ»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'УТРО РОССИИ', 'ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. УТРО', '1000 МЕЛОЧЕЙ', 'О САМОМ ГЛАВНОМ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ЕФРОСИНЯ. ТАЁЖНАЯ ЛЮБОВЬ', 'КРОВИНУШКА', 'ВСЕГДА ГОВОРИ ВСЕГДА-6', 'СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!'.

КУЛЬТУРА

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ЕВРОНЬЮС', 'НАБЛЮДАТЕЛЬ', 'Х/Ф "АВГУСТ"', 'Д/Ф "...С БЛАГОДАРНОСТИЮ...'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'КАРЛ ФРИДРИХ ГАУСС', 'ХИИ МЕЖДУНАРОДНЫЙ ТЕЛЕВИЗИОННЫЙ КОНКУРС ЮНЫХ МУЗЫКАНТОВ', 'ЖИЗНЬ ЗАМЕЧАТЕЛЬНЫХ ИДЕЙ'.

АРИГ УС

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС. ПОГОДА', 'УТРЕННЕЕ ШОУ "ТЭЦ-3"', 'ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС. ПОГОДА'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ГУМАНОИДЫ В КОРОЛЕВЕ', 'ОХОТНИКИ ЗА МОНСТРАМИ', 'ОЗОРНЫЕ АНИМАШКИ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ОЗОРНЫЕ АНИМАШКИ', 'ПЛАНЕТА ШИНА', 'РОГА И КОПЫТА', 'ВОЗВРАЩЕНИЕ'.

Ойн баярай үдэшэ

“ТЭРЭ ХАБАРАЙ УРГЫНУУД”

(Түгэхэл. Эхинийн 1-дэхи нюурта).

Үндэр стул дээрэ нуугаад, баян дээрэ наадаһан юбилярые тойроһон суута артистнар “Тэрэ хабарай ургынууд” зүжэгхөө залуу наһыень һануулна... “Хазаар хара һахал” гэһэн зүжэгхөө шогтой дуунуудые ехэ зохидоор Михаил Елбонов, хатархадаа бэрхэ Людмила Дугарова, Надежда Мунконова гэгшэд дуулалдажа байжа, зүжэгхөө хэһэгүүдые харуулаа.

Харин “Инаг дуранай харгы”, “Инаг дуранай хүсэн” гэһэн хүгжэм, дуута зүжэгүүдһээ сэдхэлдэмнай хадуугдаһан дуран тухай дуунуудые дууша суута дуэт үнөөхил дорюун, сарюун зандаа – Марта Зориктуева (Жалма), Михаил Елбонов (Малаан) гэгшэд гүйсэдхэжэ, бултанда һануулба, үнгэрһэн сагые тэхэрюулба.

Театрай уран һайханай хүтэлбэрилэгшэ С.Д.Бальжановай үлзы һайхан хэшэгтэй, уринэр, аша эзэнэр, эзэнсэр олонтой эжы, шүлэгшэ сэдхэлтэй, үндэр наһатай – 85-тай, үнэр баян, Пагма Жигмитовнагай зохёһон үгнүүд дээрэ бэһэгдэһэн “Улаан нараяа угтанаб” гэһэн уянгата

дууень Владилен Даниловичта бэлигтэй дуушад Цыден-Еши Бимбаев, Сэсэгма Дондокова бэлэглэһэн байна. “Чингис хаан” зүжэгхөө сэрэгшэнэй огсом, дорюун дууень, суута болоһон “Хуһан” гэһэн дууень Дамба-Дугар Бочиктоев ехэ гоёор дуулаба. Бэлигыень бүхы наһаараа дэмжэһэн, үргэһэн наһанайнгаа хани нүхэр Татьяна Казановнада зорюулһан “Үнгын голой дангина” дууень Россиин габьяата артист Дамба Занданов, республикын арадай артистка Лидия Галсанова гэгшэд зохидоор гүйсэдхөө.

Ч.Гуруевай үгэ дээрэ бэһэгдэһэн “Эжы, хүбүүгээ хүлээгээрэй” гэһэн дууень бэлигтэй дуушан Болот Сандипов дуулаһан байна. Олоной дуратай “Зорихол байгаа” гэһэн дууень шагнагшадта һайшаагдадаг Митуп Шагдаров (Москва) гүйсэдхөө. Россиин габьяата артистнууд – Хажидма Аюржанаева “Арбан табанай нара” дууень, харин “Абын захяаень” Баатар Будаев харагшадта зорюулаа. Концертыень шэмэглэһэн дэлхэйн суута топ-модель, киноактриса Ирина Пантаева басаганиин эсэгэтээ хамта түрүүшынхиеэ “Нютагни, хүгжөөрэй” гэһэн шэнэ дуу

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото-зурагууд

бэлэглэбэ. Театрай артистнуудтай хамта моодын дефиле – жагсаалда урагша хойшоо ябалга Ирина харуулба. Уһа сээр байлгаа, дэлхэй дээрэ шухала асуудал болоһон уһа хэрэглэлгэ хүн түрэлтэндэ үлөөхэ гэһэн проект тухайгаа дэлхэйдэ мэдээжэ топ-модель хөөрөбэ, октябриин 31-дэ (түрэһэн үдэртэнь) болохо үдэшэдөө уриба. Михаил Елбонов суута “Наһанай ошолго” дуугаа, мүн Лариса Егороватай “Эхэ нютаг” гэһэн мэдээжэ дуу бэлэг болгон бариба. Тусхай хүгжэмтэ бүлэг, мүн тиэхэдэ Ч.Павловай нэрэмжэтэ буряад арадай инструментнуудэй оркестр (дирижер Жаргал Токтонов) юбилейнэ концертыень дэмжэбэ. Бэлиг талаантай композитортаа, гэ бүлэдэнь ута наһа, удаан жаргал хүсэбэ, бэлэг сэлэг барюулба. В.Д.Пантаев уран бэлигөөрээ досоомнай нара бадаруулаа, сэдхэлдэмнай ургы сээсүүдые һалбаруулаа...

Бэлигма ОРБОДОЕВА.

Зурагууд дээрэ: Владилен Данилович Ирина басагантая, Татьяна Казановна хани нүхэртээ выставкын үедэ; концертын афиша.

“ЗЭДЭЛЭЭТЭ ЗЭБЫН ХҮГЖЭМ”

“Байгал” театрай шэнэ проект

Бурядай үндэһэн дуу, хатарай “Байгал” театрай дэргэдэхи буряад арадай хүгжэмтэ зэмсэгүүдэй оркестр “Зэдэлээтэ зэбын хүгжэм”, “Жэлэй дүрбэн саг” гэһэн шэнэ проект ноябриин 5-да оперо болон баледэй театрай тайзан дээрэ табиһань. Энэ ушараар оркестрэй хүтэлбэрилэгшэ болон артистнар пресс-конференци үгэбэ.

Оркестрэй ахамад дирижер Жаргал Токтонов энэ дэлгэгдэхээ байһан проект тухай иигэжэ хөөрөбэ:

– Байгша оной хабар Буряад Республикын Правительство болон Соёлой министерство манай оркестртэ 800 мянган түхэригэй грант олгуулаа. Энэ грантын хүсөөр бидэ ехэ проект табижа, бүхы хүгжэмшэдтэ оркестрэй гүйсэдхэхэ дуу хүгжэм захиһан байнабди. Хамта дээрэ аяар 22 хүгжэм бүтээгдээ. Зүгөөр энэ дэлгэгдэхэ концертын программа соо 19 хүгжэм оробо. Тиигэжэ оройдоол 3-4 нарын туршада проект бэлүүлэгдэбэ. Юундэ иимэ һонин нэрэ һанаа гэшэбибди гэхэдэ, Вивальдин, Чайковскиин “Жэлэй дүрбэн саг” бии ха юм, харин манай буряад хүгжэмшэдэй “Жэлэй дүрбэн саг” үгы байгаа. Тиигэжэ һанаад байгарнай, дээдын засаг бидэниие дуудажэ, энэ шэнэ проект хадаа 2014 ондо Сочи хотодо үнгэрхэ Үбэлэй олимпиадада дашарамдуулагдаха ёһотой гэжэ мэдүүлээ. Тиигээд тамирта хабаатай нэрэ

Роман ЛЮТЯЕВАЙ фото-зураг

һанахадаа, «Музыка летящей стрелы» гэхэдээ, ниидэжэ ябаһан зэбэ тала дайдын хүгжэм зэдэлүүлнэ гэһэн удха оруулжа, «Зэдэлээтэ зэбын хүгжэм» болоо. Энэ проект иигээд дүүрэхэжүй, жэл бүри шэнэ хүгжэм зохёожо, шэнэ проект, грантнуудые ашаглан ажаллажа байха хүсэлтэй, шадалтай байнабди.

Дуу, хатарай “Байгал” театрай хүгжэмэй талаар хүтэлбэрилэгшэ Галмандах Баттулга энэ проекттэ хоёр хүгжэм зохёогоо. “Үбэл дахин ерэхэ” гэһэн 20-дохи зуун жэлэй түүхэтэ үе саг тухай оркестрэй гүйсэдхэхэ томо бүтээл бэлдээ. **Галмандах Баттулга** иигэжэ тэмдэглээ:

– Нүүлэй 15 жэлэй туршада манай театрта, илангаяа оркестртэ иимэ ехэ проект бэлүүлэгдээгүй байгаа. Ганса нэгэн хүгжэм бии болодог һэн, харин нэгэ доро энэ богонихон сагай хугасаада иимэ олон бүтээлнүүд мүнэлһэндэнь, сэдхэл

үндэр, ехэ баяртай байнабди. Мүнөөнэй хүгжэм хадаа жанрай талаар ехэ ондоо болонхой. Тиимэһээ шагнагшаднай концертыемнай һайхашаан угтаха бээ гэжэ найданаб.

Бурядай эрдэмэй түбэй эрдэмтэн, искусствоведениин кандидат **Лидия Дашиева** иигэжэ хэлэбэ:

– Олон жэлнүүдэй түүхэдэ эгээл түрүүшынхиеэ буряад соёл иимэ мүнгэн тэдхэмжэдэ хүртэбэ гэшэ. Грантова политика мүнөө үеын залуу хүгжэмшэдые дэмжэхэ ёһотой. Буряад арадай оркестр, буряад хүгжэм ганса олон зоной анхарал татаха бэшэ, мүн холо хилын саана өөрыгөө мэдүүлжэ, буряад арадай хүгжэмөө суурхуулжа ябаха ёһотой бшуу.

Хүгжэмшэн **Павел Карелов** оркестрэй хүгжэм түрүүшынхиеэ бэшээб гэжэ мэдүүлээ:

– Ходол электронно хүгжэм зохёожо, ажал хэдэг байгаа. Эгээл түрүүшынхиеэ оркестрэй “амиды” хүгжэм

зохёожо, өөрыгөө туршабаб. Энэ ехэ һонин, һайн проект. Тиигэжэ дүршэл ехэтэй хүгжэмшэд болон залуу, һая бээ туршажа байһан хүгжэмшэдэй суг хүдэлһэн, урагшаа һаналтай проект бултанда һайхашаагдаха бээ. Иимэ богонихон сагай хугасаада хүгжэмшэд хаанаһаа зоригжол, урмашал абана гэшэб? Манай Буряад орон, һайхан байгаали, элшэ хүсэ үгэдэг Байгал далай, эдэ бүгэдэ хэды олон һайхан үзэгдэлөөрөө дуу хүгжэм зохёохо шадал, һанал, хүсэл түрүүлдэг гэшэб!

“Байгал” театрай залуу хүгжэмшэд **Жаргал Омоктуев Баирма Овчинникова** хоёр энэ проекттэ эдэбхитэй хабаадаа. Хүгжэмшэн Жаргал Омоктуев монгол арадай “Эбэр бүрээ” гэһэн хүгжэмтэ зэмсэг дээрэ оркестртэй суг наадаха хүгжэм зохёогоо. Энэнь Жаргал Токтоновой хэлһээр, анхарал татамаар бүтээл болоо.

– “Эбэр бүрээ” гэһэн

хүгжэмтэ зэмсэг хадаа ехэ һонин, онсо абятай. Зарим зон монгол саксофон гэдэг, заримашуулынь бас-гагот гэдэг. Теэд энэншые, тэрэншые тон адли бэшэ, ехэ һонин абятай хүгжэм гарадаг. Энэ хүгжэмтэ зохёол заабол өөрөөл шагнаха хэрэгтэй, гэжэ Жаргал Токтонов онсолбо.

Залуу хүгжэмшэн **Баирма Овчинникова** журналистнуудай асуудалда харюусахадаа, иигэжэ хэлэбэ:

– Би энэ проекттэ гурбан дуу, хүгжэм бэшээб. Иимэ концерт, иимэ грантнууд манай үедэ тон хэрэгтэй. Буряад арадай хүгжэмэй зэмсэгүүдэй оркестртэ шэнэ бүтээлнүүд тон хэрэгтэй болоод байһан сагта энэ проект бэлүүлэгдэжэ, олон хүгжэмүүд бии болобо. Хүгжэм ондоогоор зэдэлнэ. Би мэргэжэлтэ композитор бэшэб, эдэ зохёолнуудни хүгжэмшэнэй түрүүшын туршалганууд гэшэ.

Буряад арадай үндэһэн дуу, хатарай “Байгал” ансамблин дэргэдэхи буряад арадай хүгжэмтэ зэмсэгүүдэй Чингис Павловай нэрэмжэтэ оркестрэй “Зэдэлээтэ зэбын хүгжэм” гэһэн шэнэ проект ноябриин 5-да Бурядай оперо болон баледэй театрта үнгэрхэ. Энэ проектын дуу хүгжэмүүд FM – буряад интернет-радиогай долгиндо табигдаха. Гэбэшэ, «амиды» хүгжэм юунтэйшье жэшэмээр бэшэ, сэгнэшэгүй баялиг ха юм даа.

Цырегма САМПИЛОВА.

Буряад хэлэнэй хайндэрэй дүнгүүд

ЭРХИМҮҮД ТЭМДЭГЛЭГДЭБЭ

Буряад хэлэнэй габшагай долоон хоногой түгэсхэлэй хайндэр Буряадай гүрэнэй академическэ Буряад драмын театрай дэргэдэ үнгэрөө. Эндэ габшагай үдэрнүүдэй шугамаар эмхидхэгдэн хэмжээ ябуулгануудта хабаадагшад, үхибүүд, буряад хэлэндэ дуратайшуул суглараа. Буряад Республикын Толгойлогшо Вячеслав Наговицын Буряад хэлэнэй хайндэрөөр сугларгашадые амаршалаад, жэл бүри үнгэргэгдэдэг заншалта хайндэртэ хабаадагшадтай олон боложол байһые тэмдэглээ.

- Буряад хэлэ хүгжөөлгын программа 2014 он хүрэтэр табигдаһан юм. Буряад хэлэнэй хүгжэлтын гол үйлэ дүүргэгшэ энэ программа хадаа саашадаа үргэлжлүүлэгдэхэ. Тэрэнэй шугамаар эмхидхэгдэн хэмжээ ябуулганууд бүрин дүүргэгдэхэ. Мүнөө шэнэ бодол, ханал, шэнэ онол арганууд хэрэгтэй. Хориһон ба идхәһан хэмжээнүүд хэрэггүй. Олон зониие хонирхууһан бүридэмэл ажал хэрэгтэй. Тэрэниие Бүгэдэ буряадай үндэһэн соёл хүгжөөлгын эблэл (ВАРК) эрхилхэ ёһотой, - гэжэ тэрэ онсолбо.

Буряад Републикын хэлэнүүд тухай республикын хуули 20 жэлэй саана баталагдан абтажа, буряад хэлэниие гүрэнэй гәһэн статуста оруулжа, ехэ хүгжэлтэ үгәһэн байна. Тэрэл үедэ Правительствын дэргэдэ буряад хэлэ хүгжөөлгын комисси байгуулагдаа. Хэлэ хүгжөөлгын тухай программын шугамаар энэ хугасаада 18 миллион түхэриг һомологдоо.

Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ Матвей Гершевич буряад хэлэнэй хүгжэлтэдэ энэ хайндэр ехэ нүлөө үзүүлдэг гэжэ онсолбо.

- Буряад хэлэ хүгжөөлгын хэрэгтэ гол хоёр асуудал табигдана. Нэгэдэ-хинь, буряад хэлэ таһалдуулангүй хүгжөөлгын талаар ажал эрхилхэ. Хоёрдохинь, хүгжэлтын ажалыг шанар хайжаруулха. Буряад Республикы дотор буряад хэлэ 64 мянган хурагшад

үзэнэ. Тэдэ бултадаа түрэлхи хэлэеэ хайн мэдэнэ гэжэ хэлэхын аргагүй. Тиймэһээ хуралсалай шанар хайжаруулха шухала. Үхибүүдэй гэртэхинэй буряадаар дуугардаггүй шалтагһаа хүүгэд хайнаар хэлэндэ ороногүй. Тиймэһээ 600-гаад буряад хэлэнэй багшанарай ажал нула болон бшуу. Буряад гэртэхин буряадаар гэртээ дуугарха ёһотой, - гэжэ Матвей Гершевич тэмдэглэбэ.

Буряад хэлэ дэмжэлгын болон хүгжөөлгын шугамаар үрэ дүнтэй ажал ябуулагдана. 5,6,7 - дохи классуудта шудалха хуралсалай пособи хэблэгдээ, мүнөө жэл 8-9-дэхи классуудай учебник хэблэлһээ гараха юм. Буряад хэлэнэй тайлбари толийн нэгдэхэ боти бэлдэгдээд, хэблэгдэхэеэ байна. 2-дохи боти хойто жэл хэблэгдэхэ. Интернет-радио Буряад FM хүгжөөгдэнэ. Үхибүүдтэ хонирхолтой 7 мультфильмүүд буряад хэлэн дээрэ оршуулагдаа. Зохёохы захилаар үхибүүдтэ зорюулагдажа, "Үльгэр" гәһэн хүүхэлдэйн театрта буряад хэлэн дээрэ зүжэг найруулагдан, ноябрь нара соо табигдаха юм. Буряад драмын театрта буряад драматургнуудай зүжэгүүд болон классигуудай зохёолнууд буряад хэлэн дээрэ оршуулагдан найруулагдаха юм.

Буряад хэлэнэй хайндэрэй түгэсхэлэй баярта габшагай хэмжээ ябуулгануудта хабаадажа, эрхим шалгарһан зониие ёһолбо. Республикын Толгойлогшо В. Наговицын Бүхэроссийн түрэлхи хэлэнэй багшанарай мастер-классуудта хабаадажа, 2-дохи хуури эзэлһэн Улаан-Үдэ хотын 37-дохи хургуулийн буряад хэлэнэй багша Баирма Валерьяновна Ванжиловае Буряадай Правительствын Хүндэлэлэй грамотаар шагнаба. Удаань "Үлгы тоонто Буряад орон" гәһэн гаршагтай найруулгануудта эрхимлэһэн Цыжигма Черниновада баярай бэшэг болон гарай бэлэг барюулагдаа. Уран шүлэг уншалгаар дээдэ хуралсалай эмхинүүдэй оюутайды хоорондо Буряадай гүрэнэй университетэй хуули ёһоной болон экономикын факультэдэй оюутан Ирина Пунцукнамжилова шалга-

дэг зоной интеллектуальна нааданда 3-дахи шатын дипломдо хотын 29, 20-дохи дунда хургуулинууд хүртэбэ. 2-дохи шатын диплом 19-дэхи ба 43-дахи дунда хургуулинууд шүүгээ. Харин эгээл хүндэтэй, 1-дэхи шатын дипломдо Улаан-Үдэ хотын 32-дохи дунда хургуули хүртэжэ түрүүлбэ.

Баяр ёһололой урда тээ Буряад драмын театрай фойе соо буряад дуунуудай конкурс-караоке үнгэргэгдэжэ, харагшадтай ехэ дура татаһан Адиса Санжеева "Эжыдээ" гәһэн дуу гүйсэдхэн түрүүлжэ, ВАРКын шанда хүртэбэ.

- Би ехэ баяртайб. Харалганда хабаадаха гэжэ зорюута бэлдээгүйб. Багшамни дуулыш гэхэдэнь дуулаад, өөрөөшье мэдэнгүй илажархёоб. Би Улаан-Үдэ хотын 47-дохи хургуулийн 8-дахи класста хурадагби. Буряад хэлэ шудалха, буряад дуунуудые ду-

раа. Дунда мэргэжэлэй хуралсалай эмхинүүд сооһоо Буряадай багшанарай колледжын эхин шатын багшанарай таһагай оюутан Евгения Дабеева түрүүлэ. Буряад хэлэеэ эрхим мэдэ-

улаха дуратайб,- гэжэ Адиса хөөрэбэ. Баяр ёһололой үдэшые Буряад драмын артистнар дуу наадаараа шэмглээ.

Цырегма САМПИЛОВА.

ТҮРЭЛ АРАДАЙНГАА ЖЭНХЭНИ ЁНО ЗАНШАЛНУУДЫЕ ДАГАЖА...

Табан жэлэй саада тээ үндэһэтэнэй хургуулинуудай программын ёһоор зохёогдоһон «Буряад хэлэн» гәһэн электронно ном республика доторнай нэбтэрүүлэгдэжэ эхилһэн байна. Абаһаар лэ электронно ном хэрэглэгээр хурагшадтай дунда мурьсөөнүүд эмхидхэгдэжэ эхилээ. Энэ заншала болоһон хэмжээ ябуулга "Буряад хэлэнэй габшагай арбан хоногто" эршэмтэйгээр үнгэрбэ.

Хоёрдохи классһаа эхилээд, хурагшад энэ мурьсөөндэ хабаадана. "Манай эгээл багашуул 2-3-дахи классай шабинар болоно. Тэдэ «Наадан хураа», «Баян дэлхэй» гәһэн халбаринууд сооһоо гурбан наада наадаһан байна. Харин 4-5-дахи классайхид «Фонетикэ» гәһэн халбари сооһоо упражненинүүдые дүүргэхэ гәһэн даабари абаа. Мүн тийхэдэ 6-7, 8-9-дэхи классай шабинарта «Лексикэ», «Морфологи», «Синтаксис» гәһэн халбаринууд сооһоо упражненинүүд дурадхагдаа.

Түрүү хуури эзэлэгшэд Эрдэм ухаанай болон хуралсалай министрствын ахамад мэргэжэлтэн Бэлигтэ Жамбаловтай

Электрон ном соохи даабаринууд М-тест программаар үгтөө, - гэжэ эмхидхэгшэд хөөрэнэ.

Аха классай үхибүүд «Гэ-

сэрэй дайдаар» гәһэн проект зохёожо, тэрэнээ хамгаалба. Аяншалгын энэ проектын ёһоор нютагай аяншалгын арга боломжо үргэхэ,

хүгжөөхэ, хүдөө нютагта аяншалгын эдэбхи дээшлүүлхэ зорилго бээлүүлнэ. Нютаг бүхэн өөрын онсо түүхэтэй, баян нөөсэтэй газарнууд бии.

Түрэл арадайнгаа жэнхэни ёно заншалнуудтай, байгалиин хүшөөнүүдтэй, шажан мургалэй түүхэтэй танилсуулгын проектнүүдые хабаадагшад бэлдэжэ, олоной анхаралда табиһан байна.

Проектнүүдээ хамгаалгада Ивалгын, Загарайн, Сэлэнгын, Яруунын, Мухар-Шэбэрэй, Хэжэнгын, Захааминай, Хурамхаанай аймагуудай түлөөлэгшэд хабаадалсаба. Эдээн сооһоо Мухар-Шэбэрэй аймагай Хошуун-Үзүүрэй дунда хургуулийн 11-дэхи классай шаби Туяна Цыдыпова шалгаржа, гол шанда хүртэбэ.

Бүхы аймагуудһаа сугларһан хүдэлмэринүүдые бүридхэн, «Гэсэрэй дайдар» гәһэн ехэ проект бүгэдэ зохёогоод, методическа үзүүлбэри болгон хэрэглэхээр болохонь дамжаггүй гээд, эмхидхэгшэд ханамжална.

«Буряад хэлэн» гәһэн электронно номдо нэмэлтэнүүд, заһабаринууд оруулагдажа, 2012 ондо бүгэдэни анхаралда табигдаа гээд мэдүүлээ.

Бадма ЯКШЕЕВ.

Авторай фото-зураг

Зоригто ДАГБАЕВАЙ фото-зурагууд

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ИНТЕРНЫ', 'СЫН МАСКИ', 'КОМЕДИ-КЛАБ'.

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ', 'В ТЕМЕ', 'СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'В ТЕМЕ', 'СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ', 'ОРУЖИЕ ХХ ВЕКА'.

СТС «БАЙКАЛ»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ЕФРОСИНЯ. ТАЁЖНАЯ ЛЮБОВЬ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ', 'НТВ УТРОМ', 'ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'НТВ УТРОМ', 'ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА', 'ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ФУТБОЛ. ЛИГА ЧЕМПИОНОВ УЕФА'.

5 КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'СЕЙЧАС', 'РИМСКАЯ ИМПЕРИЯ', 'МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ'.

Четверг, 8 ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ДОБРОЕ УТРО', 'ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ', 'ЖИТЬ ЗДОРОВО!'.

«РОССИЯ»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'УТРО РОССИИ', 'ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. УТРО', 'БАМБААХАЙ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ЕФРОСИНЯ. ТАЁЖНАЯ ЛЮБОВЬ', 'КРОВИНУШКА', 'ВСЕГДА ГОВОРИ ВСЕГДА-6'.

КУЛЬТУРА

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ЕВРОНЬЮС', 'НАБЛЮДАТЕЛЬ', 'ОНЕГИН'.

АРИГ УС

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС. ПОГОДА', 'УТРЕННЕЕ ШОУ "ТЭЦ-3"'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ', 'ГУМАНОИДЫ В КОРОЛЕВЕ', 'ОХОТНИКИ ЗА МОНСТРАМИ'.

СТС «БАЙКАЛ»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '05.55, 07.00, 09.20, 11.05, 12.05, 13.05, 17.05, 18.50, 20.05, 21.55, 23.45, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50'.

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '20.00 "СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ"', '09.30, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 19.30, 21.30, 23.00, 00.40'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'АКТУАЛЬНОЕ ИНТЕРВЬЮ (12+)', 'В ТЕМЕ (16+)', 'СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ (12+)'.

СТС «БАЙКАЛ»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '05.55, 07.00, 09.20, 11.05, 12.05, 13.05, 17.05, 18.50, 20.05, 21.55, 23.45, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50'.

НТВ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'НТВ УТРОМ', 'ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА', 'ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ'.

5 КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'СЕЙЧАС', 'РИМСКАЯ ИМПЕРИЯ', 'МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ'.

Пятница, 9 ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ДОБРОЕ УТРО', 'ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ', 'ЖИТЬ ЗДОРОВО!'.

«РОССИЯ»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'УТРО РОССИИ', 'ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. УТРО', 'МУСУЛЬМАНЕ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '12.30, 13.50, 15.50, 17.45 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ', 'ЕФРОСИНЯ. ТАЁЖНАЯ ЛЮБОВЬ'.

КУЛЬТУРА

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ЕВРОНЬЮС', '16.40, 20.30, 00.45 НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ', 'АННА КАРЕНИНА'.

АРИГ УС

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС. ПОГОДА', 'УТРЕННЕЕ ШОУ "ТЭЦ-3"', 'ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС. ПОГОДА'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '16.00, 17.00, 19.30, 21.40, 23.00 НОВОСТИ ДНЯ(16+)', 'В ТЕМЕ (16+)'.

СТС «БАЙКАЛ»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '05.55, 07.00, 09.20, 11.05, 12.05, 13.05, 17.05, 18.50, 20.05, 21.55, 23.45, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '00.00 Т/С "ДАЕШЬ, МОЛОДЕЖЬ!"', 'ШОУ "УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ"'.

НТВ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'НТВ УТРОМ', 'ЖЕНСКИЙ ВЗГЛЯД (0+)', 'ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ'.

5 КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'СЕЙЧАС', 'РИМСКАЯ ИМПЕРИЯ', 'МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ'.

Суббота, 10

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table of TV programs for the first channel on Saturday, 10. Includes programs like 'Ларец Марии Медичи', 'Смешарики', 'Умницы и умники', etc.

«РОССИЯ»

Table of TV programs for the 'Россия' channel on Saturday, 10. Includes programs like 'Пять минут страха', 'Сельское утро', etc.

Table of TV programs for the first channel on Saturday, 10. Includes programs like 'Городок', 'Семья и дети', 'Вести-дежурная часть', etc.

КУЛЬТУРА

Table of TV programs for the 'Культура' channel on Saturday, 10. Includes programs like 'Европьюс', 'Библейский сюжет', 'Мой серебряный шар', etc.

АРИГ УС

Table of TV programs for the 'Ариг Ус' channel on Saturday, 10. Includes programs like 'Х/Ф "Архимеды"', 'Восточный экспресс', 'Афиша', etc.

ТИВИКОМ

Table of TV programs for the 'Тивиком' channel on Saturday, 10. Includes programs like 'Серединка земли', 'Новости дня', 'В теме', etc.

Table of TV programs for the 'СТС Байкал' channel on Saturday, 10. Includes programs like 'Евромакс. Окно в Европу', 'Вкусно', 'Между первой и второй', etc.

СТС «БАЙКАЛ»

Table of TV programs for the 'СТС Байкал' channel on Saturday, 10. Includes programs like 'Местное время на СТС Байкал', 'Фей', 'Смешарики', etc.

НТВ

Table of TV programs for the 'НТВ' channel on Saturday, 10. Includes programs like 'Супруги', 'Смотр', 'Если невеста ведьма'.

Table of TV programs for the 5th channel on Saturday, 10. Includes programs like 'Лотерея "Золотой ключ"', 'Их нравы', 'Готовим с Алексеем Зиминим', etc.

5 КАНАЛ

Table of TV programs for the 5th channel on Saturday, 10. Includes programs like 'М/Ф (0+)', 'Сейчас', 'История из будущего', etc.

Воскресенье, 11

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table of TV programs for the first channel on Sunday, 11. Includes programs like 'Новости', 'Человек ниоткуда', 'Служу отчизне!', etc.

«РОССИЯ»

Table of TV programs for the 'Россия' channel on Sunday, 11. Includes programs like 'Город невест', 'Вся Россия', 'Сам себе режиссер', etc.

КУЛЬТУРА

Table of TV programs for the 'Культура' channel on Sunday, 11. Includes programs like 'Европьюс', 'Обыкновенный концерт'.

Table of TV programs for the first channel on Sunday, 11. Includes programs like 'Гадюка', 'Легенды мирового кино', 'Рыжая лисица острова Хоккайдо', etc.

АРИГ УС

Table of TV programs for the 'Ариг Ус' channel on Sunday, 11. Includes programs like 'Бравые парни', 'Сто вопросов к взрослому', 'Мунгэн сэргэ', etc.

ТИВИКОМ

Table of TV programs for the 'Тивиком' channel on Sunday, 11. Includes programs like 'Зурхай', 'Радар-спорт', 'Вкусно', etc.

Table of TV programs for the 'СТС Байкал' channel on Sunday, 11. Includes programs like 'Школьное ТВ', 'Четыре танкиста и собака', 'Ваше право', etc.

СТС «БАЙКАЛ»

Table of TV programs for the 'СТС Байкал' channel on Sunday, 11. Includes programs like 'Самый умный', 'Чаплин', 'Галилео', etc.

НТВ

Table of TV programs for the 'НТВ' channel on Sunday, 11. Includes programs like 'М/Ф мультфильм', 'Супруги', 'Русское лото', etc.

Table of TV programs for the 5th channel on Sunday, 11. Includes programs like 'Первая передача', 'Еда без правил', 'Дачный ответ', etc.

5 КАНАЛ

Table of TV programs for the 5th channel on Sunday, 11. Includes programs like 'Гепарды: путь к свободе', 'Прогулки с чудовищами', etc.

ШАРАГАЛЖИН

Үгэнь ба хүгжэмынь Виктор Томитовай (Үргэнөөр)

Эртэ урдын түүхэтэй элдин дэлуюн Шарагалжин эрын гурбан нааданда Эмниг хүлэг түүрүүлээ Шарагалжин. Бурхадууднаа табисууртай Шарагалжин, Шарагалжин, Намсарай сахоусар мүргэмэй.

2. Буряад зоноо суурхуулхан, Буурал хотогор Шарагалжин. Бурхан Багшын заабаряар Буддын шажан дэлгэрээ.

Дабталга: Шарагалжин, Бурхадууднаа табисууртай, Шарагалжин, Шарагалжин. Гурбан бүхэшүүл шалгараа.

3. Хүбшэ тайгаар нэмжйэн, Хонгор баян Шарагалжин, Хүдэр шамбай хүбүүдтэй, Хурдан хүлэг моридуудтай.

Дабталга: Шарагалжин, Бурхадууднаа табисууртай Шарагалжин, Шарагалжин, Хамба ламын нютга лэ!

Handwritten musical score for 'Шарагалжин' by Виктор Томитовай. Includes lyrics in Buryat and musical notation.

Продаю 2-комнатную благоустроенную квартиру по ул. Боевой, 1 этаж, есть подполье, с/у совмещенный, большой, ухоженная, домофон, кабельное, Интернет. Тел.: 8-924-45-18-947.

Срочно сниму дом, комнату в малосемейке или полублагоустроенную квартиру. Недорого. Тел.: 63-80-88.

ВОЗРАСТНЫЕ ОГРАНИЧЕНИЯ В ТЕЛЕПРОГРАММЕ

В телепрограмме с 27 августа, согласно ФЗ от 29.12.2010 «О защите детей от информации, причиняющей вред их здоровью и развитию», вступающему в силу с 1 сентября 2012 года, будут присутствовать знаки о возрастных ограничениях:

- 0+ - от 0 до 6 лет
6+ - от 6 до 12 лет
12+ - от 12 до 16 лет
16+ - от 16 до 18 лет
18+ - старше 18 лет

Үнэгэрхэн зуун жэлэй агшан зуур

2012 он – Россиин түүхын жэл

Аркадий БАТОМУНКУЕВАЙ проект

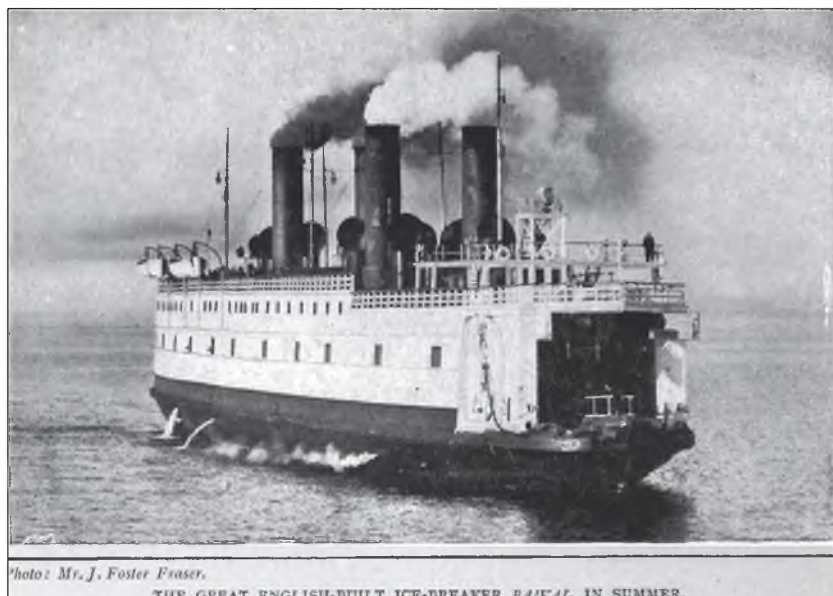

Photo: Mr. J. Foster Fraser.
THE GREAT ENGLISH-BUILT ICE-BREAKER BAIKAL, IN SUMMER.

«Байкал» – 1899-1918 онуудта Байгал далай дээрэ тамархан Россиин флотой паар хэрэглэдэг паром-ледокол.

1895 оной эхээр харгын холбооной министр, хан тайжа Хилковой дурадхалаар Байгал дээгүүр Транссибирийн магистральда хэрэгтэй паромой барилга эхилхэн байна. Тиймэһээ 1895 оной декабриин 30-да "Сэр В.г. Армстронг, Витворт и К" гэхэн Английн фирмэтэй хэлсэн (контракт) баталагдаа нэн. 1896 оной хабар хубинуудаар хубаагдаһан ледокол дахинаа бүридүүлэн суглуулагдаха зорилготойгоор Лиственичное һууринда асарагдаһан юм. Гурбан жэл соо баригдаһанай удаа 1899 оной июниин 17-до үһанда табигдаһан байна.

1900 оной апрелиин 24-дэ "Байкал" паром-ледокол өөрынгөө түрүүшын хүдэлмэрийн рейс хэжэ, 500 хүниие, 167 мори, 2 паровоз, 3 вагон, 1000 пүүд эд бараа зөөһэн юм. 1905 ондо Кругобайкальская харгы ашаглалгада оруулхын урда тээ баригдаһан "Ангара" хоёр рейс Байкал, Мысовая пристаньдэ хэдэг байһан байна. Удаань паром хэрэглэлгэ магистральной поезднуудай саг үргэлжэ ябалгада нүлөөлдэг нэн.

Граждан дайнай эхилхэдэ, "улаантанай" гарта ороһон паром үхэр буунуудаар, пулемедуудаар хангагданхай байгаа. Эрхүүе "улаантанай" орхиһоной һуулдэ паром Мысовая пристаньда абаагдажа, тэндэнь "улаантанай" штаб, арын газарайн эмхинүүд байгуулагдаһан юм.

Тиигэжэ 18 жэл соо хайн хэрэглэгдэбэ. Граждан дайнай үедэ 1918 оной августын 16-да белочехүүдэй "Feodosia" онгосын довтолгоһоо эбдэрхэн байна. Тэрээнһээ хүрэнхэн түрүүшын номондо керосинтай резервуар халаа, харин хоёрдохи номон гол пультадань тудда. Командань тэрбелхээ нэдэбэшье, зариманиинь галда шатаба. Уһанда шэнгэнхэн паром хэдэн үдэр соо шатажа, харахада, тон аймшагтай байгаа бэлэй.

Ондоо мэдээгээр, "Байкалай" үлэгдэлнүүд Мысовая пристаньда Хоёрдохи дэлхэйн дайнай эхилтэр байһан байна. Сталинградтай байлдаанай үедэ "Байкалай" үлэгдэлнүүд танк, буу хэжэ зорилготойгоор хайлуулагдаһа Ураалай заводуудта эльгээгдэһэн байна.

Хүндэтэ уншагшад, хэрбээ хоморой фото-зурагуудтай хаа, тэдэнээ редакцидаманай эльгээжэ, бүгэдын һонорто дурадхыт гэжэ таанадтаа ханданабди. Айл бүхэнэй хадагалаанда иимэ баялиг олдохол байха. Тэдэнээ ерээдүйнгөө үеынхидтэ дамжуулаял.

Манай хаяг: 670000, Улаан-Үдэ хото, Каландаришвили, 23, каб.26; электрон хаяг: npen@mail.ru Тел.: 21-64-36.

"Байкал" ледокол үһан дээрэ. 1899 оной июлиин 17. Лиственичное

1920 ондо уһыень гаргаһанай һуулдэ ледоколой шатаһан корпус Байкал порт шэрүүлэн абаагдаа нэн. Тийн 1926 он хүрэтэр тэндэ байгаа. Удаань түмэр хэрэгсэлнүүдын отологдоо. Харин корпусойн доодохи хуби Ангара голой эрьедэхи нуур соо хэбтэдэг байна. Тэндэ урдахи винтнүүдын, хүсэнэй түхээрлгын хуби тэрэ зандаа үлэнхэй.

Хубисхалай үедэ Верхнеудинск хотодо хүндэ хүшэр ушарнууд тохёолдоо. Нэгэ гарһаа нүгөө гарта энэ хото ородог байгаа. Верхнеудинскда атаман Семенов хасагууд, капеллевууд, япон сэрэгшэд, американцууд, чехууд, Колчагай отряднууд ороһон юм. Энэ фото-зураг дээрэ хоёр белочехүүд фотокамерын урда тээ эндэ ажаһуудаг хүнтэй суг зогсоно.

1918 он.

Япон сэрэгшэд броневигэй хажууда. Владивостогто хэгдэһэн энэ броневик Сагаан армиин мэдэлдэ байгаа.

Гурбан япон сэрэгшэд үбэлэй сэрэгэй хубсаһатай. Япон сэрэгшэд тусхай дулаан униформотой.

1919 оной ноябрь нарада Большевикуудэй Прибайкалийн подпольно комитет шидхэбэри абажа, Прибайкалида буһалгаа бэлдэхэ, үнгэргэхэ гэжэ хэлсээ.

Дайнай политическэ байдалай хэсүү хүшэр ушарай шалтагаан гэхэдэ, Верхнеудинскда япон дивизи (9 мянган хүн), 27-дохи американска полкын хоёр батальон, 31-дэхи Семеновско полк, генерал Левицкий "ээрлиг дивизи" байрлаһан байгаа. Троицкосавскда 400 жадатай хүнтэй, 200 нэлмэтэй хүнтэй генерал Крымовэй нэрэмжэтэ дивизион, 250 нэлмэтэй хүнтэй хамтаруулагдаһан хасагуудай дивизион байгаа. Харин Петровско заводто япон батальон (800 хүн), семеновско дивизион (150 хүн), нэгэ батареи, хоёр бронепоезд тоологдодог нэн.

1919 оной декабриин 18-най һүни Прибайкалида буһалгаан эхилжэ, Мухар-Шэбэртэ партизанууд довтолбо. Тэдэниие Тарбагатайн таряашад дэмжээ нэн. Буһалгаалһан зон хоер шэглэлээр, нэрлэбэл, Верхнеудинск, Ново-Селенгинск тээшэ дабшаба. 1919 оной декабриин 29-дэ Ново-Селенгинские партизанууд сүлөөлхэн байна. 1920 оной январийн һүүлээр энэ буһалгаанай удаа Прибайкалийн ехэнхи хуби "улаантанай" хиналта доро ороһон юм.

"Семеновцуудай экспедицийн урагшагүйдэлгээ боложо, Верхнеудинскийн американ, япон командованинууд 1920 оной эхээр шанга довтолго эхилхээ нэдэбэ. Буһалгаашадай түбүүдтэ гурбан тээһэн довтолжо, буһалгаашадые халгааха хүсэлтэй байгаа. Тиигэжэ январийн 4-дэ япон-сагаантанай отряд (1200 хүн) хоер буутай, 8 пулемедтой боложо, Петровско заводһоо Харауз, Мухар-Шэбэр тээшэ довтолоо нэн.

Тэрэл үедэ Верхнеудинскаа Мухино, саашаа Ново-Селенгинск тээшэ "ээрлиг дивизиин" 400 жадатай, 500 нэлмэтэй, 2 томо буутай сэрэгшэд дабшаба. Энэ үеэр Троицкосавскаа 350 нэлмэтэй, 200 жадатай, зургаан үхэр буутай Крымовэй нэрэмжэтэ дивизион хойто зүгһөө довтолго еһотой байгаа. Харин партизанууд тэрэ үедэ 6 мянган сэрэгшэтэй, зүгөөр Чикойһоо эхилээд, Сэлэнгын хизаар болотор тэдэнь таранхай нэн.

Январийн 14-һөө 15 болотор гурбан шэглэлээр хэдэн тулалдаан болобо. Илангаяа хойто зүгөөр шанга тэмсэл болоһон байна. Петровско Заводһоо довтолһон япон-сагаантанай отряд январийн 5-да, 6-да партизануудые диилэжэ, Мухар-Шэбэр, Шэнэ, Хуушан Загание, Шаралдай һууринуудые эзэлхэн юм. Партизанууд урда зүг руу ябаха баатай болоо. Интервентнуудтэй, тэрэ тоодо япон сэрэгшэдтэй тэдэнэр дайлагдаха дүршэлгүй байһан дээрэнһээ илагдаһан байна...

С.Н.Шишкинэй "Гражданская война на Дальнем Востоке" гэхэн номһоо абтаба.

Бэлигма ОРБДОЕВА оршуулба.

